

A Response to Inga Tomić-Koludrović's 2009 Presidential Address at the Congress of the Croatian Sociological Association

One of the most important objectives for Croatian sociology today, declares Inga Tomić-Koludrović in her 2009 Presidential Address, is to articulate its public role in a society undergoing dramatic transformations. Yet, for that to happen, it is necessary that Croatian sociology examines its past.

I concur with Tomić-Koludrović's central, simple and cogent point that Croatian sociology's contemporary self-understanding – its substance and its confidence – depends upon the critical approach to its own history. This is an elegant idea but not an easy task. It requires that we deconstruct our own intellectual heritage, and that we do so while acknowledging that this heritage was not developed in a stable, democratic society but in five different states, two of which had a totalitarian character (Fascist and communist), and one of which was a nation-state founded in the context of war. Tomić-Koludrović is correct to assert that this kind of past cannot be understood descriptively, but only reflexively, especially if we know that the sociological discipline is employed not only to analyze and understand societies in which it exists, but also to evaluate, critique and, sometimes, legitimize their normative order.

Komentar na Predsjednički govor Inge Tomić-Koludrović na kongresu Hrvatskoga sociološkog društva 2009.

Jedan od najvažnijih ciljeva za sociologiju, kaže Inga Tomić-Koludrović u svom predsjedničkom govoru sociološkoj zajednici, jest artikuliranje njezine javne uloge u društvu koje prolazi kroz dramatične promjene. No, da bi to bilo moguće, potrebno je da hrvatska sociologija prvo promisli svoju prošlost.

Nije teško složiti se s jednostavnim a uvjerljivim argumentom Tomić-Koludrović, prema kojem identitet suvremene hrvatske sociologije – njezin sadržaj i njezina snaga – ovise o kritičkom odnosu prema vlastitoj povijesti. Elegantnost ideje, dakako, ne podrazumijeva jednostavnost samog projekta. Jer, ovaj od nas traži dekonstrukciju vlastitoga intelektualnog naslijeđa te spoznaju kako to naslijeđe nije razvijeno u nekom stabilnom, demokratskom društvu, nego u pet različitih država. Dvije od tih država bile su totalitarnog karaktera (s fašizmom i komunizmom kao vodećim ideologijama), a jedna, ova posljednja, je nacionalna država utemeljena usred rata. Tomić-Koludrović je stoga u pravu kad sugerira da se ovakva prošlost ne može razumjeti deskriptivno, nego jedino refleksivno. Tim više što sociologija kao disciplina ne služi samo za analizu i razumijevanje društava, nego i za njihovo evaluiranje i kritiku, a katkad i za legitimiranje njihova normativnog poretka.

Put differently, to relate Croatian sociology's present to its past, it will not suffice to register the tumultuous political history and totalitarian ideologies as a background for sociological developments. It is necessary to ask: what are the symbolic and structural consequences of such historical experiences for how and why we developed certain theoretical frameworks, defined particular categories of analysis, and used some, and not other, methodological practices? More specifically, how are we to interpret, for instance, the *Praxis* tradition, represented (among others) in the work of Rudi Supek and which appeared as an intellectual background for the establishment of the Zagreb Department of Sociology? Should we identify the *Praxis* school as one possible normative framework for the study and critique of *any* society, celebrate it as a brave and critical rejection of the dominant, dogmatic Marxist ideology in communist Yugoslavia, *or* critique it because it (ultimately) legitimized the Marxist worldview as the only true interpretation of history?

Tomić-Koludrović's 2009 address, in my view, has one key implication: the awareness that the genealogy of Croatian sociology is both a critical and an affirmative project. We are at the juncture when we need to *distinguish* between the sociology's legitimizing and critical roles over the last hundred years. Recognizing the former is a deconstructive move; identifying the latter is an act of retrieval. The former will allow us to arrive at an intellectually honest account of the past; the latter will enable us to recognize the roles that sociologists played as social critics, the roles which could inform aspira-

Drugim riječima, za kritički odnos suvremene hrvatske sociologije prema vlastitoj prošlosti nije dovoljno da se burna politička povijest i totalitarne ideologije registriraju kao pozadina razvoja socioloških ideja. Naprotiv, treba se upitati koje su sve simboličke i strukturne konzekvence tako burnih povijesnih okolnosti za način i razloge zbog kojih su sociolozi razvili određene teorijske okvire, definirali analitičke kategorije te birali svoje metodološke pristupe. Kako interpretirati, primjerice, tradiciju *Praxisa*, koju (između ostalih) predstavlja i Rudi Supek i koju možemo prepoznati i kao intelektualni kontekst osnivanja zagrebačkog Odsjeka za sociologiju? Hoćemo li školu *Praxisa* prepoznati kao mogući normativni okvir za analizu i kritiku *bilo kojeg* društva, glorificirati je kao hrabro i kritičko odbijanje dogmatične marksističke ideologije dominantne u komunističkoj Jugoslaviji *ili* ćemo je kritizirati zbog toga što je (na koncu) legitimirala marksistički svjetonazor kao jedini istinit oblik promišljanja povijesti?

Čini mi se da ključna implikacija govora Tomić-Koludrović jest svjesnost da genealogija hrvatske sociologije nije samo kritički nego i afirmativni projekt. A u ovom trenutku treba moći *razlučiti* između legitimirajućih i kritičkih uloga koje je sociologija imala u posljednjih sto godina. I dok je prepoznati ovo prvo stvar dekonstrukcije, naznačiti ovo drugo je čin prepoznavanja vrijednosti koje želimo njegovati. Ovo prvo omogućuje intelektualno dosljedno odnošenje prema prošlosti; ovo drugo naznačuje identifikaciju uloge sociologa kao društvenog kritičara, uloge koja može biti itekako korisna za težnje da se sociologija definira kao disciplina s važnom javnom ulogom u suvremenom hrvatskom društvu.

tions to define sociology's public voice in contemporary Croatian society.

Aside from affirming Tomić-Koludrović's call for a greater reflexivity about sociology's past, however, I would pursue it further, by attending to the problem of reflexivity in the development of our own sociological practices today. For this purpose, I will focus on Tomić-Koludrović's analysis of Europe as the main framework for understanding the social developments in post-communist and post-war Croatia.

Tomić-Koludrović is right in her assessment that the Western European societies provide the signposts – or, as her discussion indicates, *define* the rules – for how Croatian society ought to develop if it is to become an EU member. But while her assessment is rather easy to accept, it is more difficult to agree on the matters of interpretation. Tomić-Koludrović's own analysis of how Croatia approximates or differs from the (Western) European political, cultural, and economic models stems from Ulrich Beck's theory of the "first" ("simple") and "second" ("reflexive") modernity. According to Tomić-Koludrović, Beck's notions help her to identify the complexities of the Croatian path to modernization – the ways in which the Croatian transitions from traditional to modern, from modern to post-industrial society, occurred simultaneously. Beck's conceptual approach to modernity thus carries significant insights not only about the meanings of modernization in general, but about the distinctiveness of the Croatian case in particular.

The usefulness of Beck's approach notwithstanding, an important question remains: why should we opt for

No, osim slaganja s pozivom Tomić-Koludrović da se refleksivno odnosno prema prošlosti sociološke discipline, otišla bih još i korak dalje te se pozabavila problemom refleksivnosti u odnosu na našu – ovu današnju – sociološku praksu. U tom smislu, zadržat ću se na dijelu teksta u kojem Tomić-Koludrović analizira Europu kao glavni okvir za razumijevanje društvenih promjena u postkomunističkoj i poslijeratnoj Hrvatskoj.

Tomić-Koludrović precizno i točno označuje zapadnoeuropska društva kao mjerila prema kojima se hrvatsko društvo treba mijenjati e a da bi bilo član Europske unije te, kao što to njezina analiza pokazuje, kao društva koja *određuju* pravila za te promjene. Moje slaganje s tim njezinim opisom, međutim, ne podrazumijeva i slaganje oko interpretacije procesa društvenih promjena. Tomić-Koludrović analizira hrvatsko približavanje ili odmicanje od (zapadno) europskih političkih, kulturnih i ekonomskih modela u kontekstu teorije Ulricha Becka o dvjema modernostima, »prvoj« (»jednostavnoj«) te »drugoj« (»refleksivnoj«) modernosti. S pomoću Beckovih koncepata, Tomić-Koludrović prepoznaje kompleksnost hrvatskog puta prema modernizaciji, točnije, činjenicu da se u hrvatskom slučaju tranzicija od tradicionalnog k modernom, od modernog k postindustrijskom, društvu događa istodobno. U tom je smislu moguće Beckov teorijski model prepoznati kao važan ne samo stoga što nudi bitne uvide u značenje modernizacije uopće, nego i zato što nam omogućuje spoznaju o specifičnostima hrvatskih prilika.

Uza svu korisnost Beckove teorije, međutim, važno je upitati se: zbog čega usvajati koncept modernosti ko-

a concept of modernity that emerges from a particular, Western European experience, to appreciate the processes characterizing a post-communist, post-war, East-Central European, Slavic and Mediterranean, society? My question reflects a concern that Tomić-Koludrović and I share – concern with the reflexive use of sociological theories, categories, and methods. But it also carries a critique of the universalistic sociological conceptualizations of progress and reflects a somewhat different analytic and normative perspective, which is, for example, suggested in the notion of “multiple modernities”. What does this specifically imply?

Beck’s concept of the “first” and “second” modernity intimates that there is a specific direction, and that there are specific departure and destination points to what constitutes progress. The notion of “multiple modernities” suggests that modernization (industrialization, urbanization, technological development) changes all societies, structurally and culturally, but that this does not happen in a vacuum and has neither the same beginning nor the same end. Beck’s concept focuses on transitions from a traditional to post-industrial society; “multiple modernities” sustains the tension between tradition and change, between generalizable and particular trends.

The notion of “multiple modernities” is, then, more analytically open: it affirms the idea that different cultural and political programs of modernity are possible without limiting what their interactions might be. It is also normatively thicker than Beck’s view about two modernities. On the one hand, it offers a critique of the view of Western European modernity as an ideal that ought

ji je rezultat jednog vrlo specifičnoga, zapadnoeuropskog iskustva, da bismo analizirali i razumjeli jedno postkomunističko, poslijeratno, istočnoeuropsko i srednjoeuropsko, slavensko i mediteransko društvo? Ovo je moje pitanje rezultat preokupacije koju dijelim s Tomić-Koludrović, a to je zanimanje za refleksivni pristup sociološkim teorijama, kategorijama i metodama. No, moje pitanje također podrazumijeva i kritiku univerzalističkoga sociološkog pristupa progresu te donosi ponešto drukčiju analitičku i normativnu perspektivu koju se, primjerice, može prepoznati u konceptu »višestrukih modernosti«. Što to konkretno znači?

Jedna od ideja implicitnih u Beckovu konceptu »prve« i »druge« modernosti jest ideja da je progres definiran određenim smjerom, određenim početkom i krajem. Koncept »višestrukih modernosti« pak podrazumijeva da modernizacija (industrijalizacija, urbanizacija, tehnološki razvoj) mijenja sva društva, i strukturno i kulturno, ali to se nikad ne događa u vakuumu, i ne može imati isti početak i kraj. Beckove kategorije sugeriraju analitički fokus na tranziciju iz tradicionalnih u postindustrijska društva; »višestruke modernosti« održavaju tenziju između tradicije i promjena, između generalizirajućih i partikularnih trendova.

Drugim riječima, koncept »višestrukih modernosti« je analitički otvoreniji: podrazumijeva mogućnost različitih kulturnih i političkih programa modernosti bez da unaprijed limitira njihove moguće interakcije. Taj je koncept također i normativno bogatiji od Beckove ideje o dvije modernosti. S jedne strane nudi kritiku ideje da je zapadnoeuropska modernost ideal kojeg se treba imple-

to be implemented everywhere (a notion that did not die with the end of the Western colonial projects, as evidenced in the EU integration processes). On the other hand, the concept of “multiple modernities” reflects a stance that the plurality of cultural and political programs of modernity is not a problem to solve, but a value to uphold.

The analytic and normative features of the concept of “multiple modernities” carry important benefits for how sociologists might interpret, understand and critique, the contemporary Croatian society and its place in the larger European context. The concept does not measure the Croatian situation with regard to the standards given in the Western European experiences *or* sociologies, but gestures instead toward thick descriptions. And, while the latter allows us to reassert the importance of democratic standards, or the need for the stability of the Croatian political and legal institutions, it also leaves some room for agency – for the ability to envision and propose solutions that are particular to the Croatian situation and history.

Moreover, in resisting the one-directional view of progress, the concept of “multiple modernities” creates a space for the critical sociological interpretations of the political and economic practices that the EU posits in evaluating its future members. The notion of “multiple modernities” thus carries a critical edge that proffers the substantive contents for the public role of Croatian sociology, the contents relevant not only for the domestic but for much larger, international context as well.

mentirati u svakom društvu (ideje koja nije nestala s krajem zapadnih kolonijalnih projekata, kao što se vidi iz prirode procesa europskih integracija). S druge strane, koncept »višestrukih modernosti« reflektira stav kako pluralnost kulturnih i političkih programa modernosti nije problem kojeg treba riješiti, nego vrijednost koju treba njegovati.

Ove analitičke i normativne odlike koncepta »višestrukih modernosti« potencijalno su korisne za sociološke interpretacije – razumijevanje i kritiku – suvremenoga hrvatskog društva i njegova mjesta u Europi. Taj koncept, naime, ne mjeri hrvatsku situaciju standardima određenim zapadnoeuropskim iskustvom *ili* sociologijama, nego zagovara guste opise. Potonji pristupi dopuštaju afirmaciju demokratskih standarda, ili stabilnosti hrvatskih političkih i pravnih institucija, ali istodobno ostavljaju prostora i za djelovanje, za vizije i rješenja utemeljena na distinktivnosti hrvatske situacije i povijesti.

Nadalje, ne pristajući na jednosmjerno shvaćanje progressa, koncept »višestrukih modernosti« daje mjesto kritičkim sociološkim interpretacijama političkih i ekonomskih praksi koje Europska unija postavlja kao kriterij evaluacije svojih budućih članova. U tom smislu, koncept »višestrukih modernosti« daje i potencijalne sadržaje za javnu ulogu hrvatske sociologije, sadržaje koji su relevantni ne samo za domaću nego i za širu, međunarodnu publiku.

Slavica Jakelić
University of Virginia